

Open Duinen: Inventarisatie door NJN

Door Ewoud Voogd en **Jan Joris Midavaine**

Inleiding

In de zomer van 2009 heeft de landelijke Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJNI) een jeugdkamp op Schouwen-Duiveland georganiseerd. Naast excursies met o.a. duinenspecialist Frans Beekman en boswachter Dirk Fluijt was er ook veel tijd ingepland voor het determineren van soorten. De duinen zijn hiervoor een uitstekend gebied, met name het deel langs de Strandweg in Nieuw-Haamstede waarmee Stichting Open Duinen (SOD) zich bezighoudt. Dit deel heeft een oppervlakte van slechts 12 ha en is daardoor goed te overzien. Ondanks de geringe grootte zijn er toch veel verschillende biotopen te vinden, zodat de groep voldoende vrijheid had om een favoriet biotoop uit te zoeken. Dit zal mede bijgedragen hebben aan de geslaagde poging van Natuurmonumenten om de NJN aan SOD en SLZ te koppelen. Dit artikel gaat over de inventarisatie aan de Strandweg en de voorbereidingen ervan.

Excursie

Voor de inventarisatie was het de bedoeling dat de grote groep van totaal 25 tot 30 deelnemers opgesplitst zou worden in kleine groepjes van 8 tot 10 jongeren. Niemand van de groep kende het terrein en wij, (SOD en SLZ) maar ook de leiding van de NJN, wisten nog niet wat de specialiteiten van de deelnemers aan het kamp waren. Waren het plantenkenners, insectenkenners of liefhebbers van amfibieën of andere dieren? Om de groep te kunnen laten kiezen wat ze wilden inventariseren werd er op woensdagmiddag 19 augustus een excursie door het gebied gegeven. De ontvangst was bij De Schouwse Boer, waar iedereen wat te drinken kreeg met een Zeeuwse bolus erbij, ons aangeboden door sponsor Braber Groen uit Renesse. De bolus was voor het grootste deel van de groep iets totaal onbekends, wat al aangaf dat er weinig Zeeuwen bij waren. De deelnemers kwamen dan ook uit vrijwel alle delen van het land.

Na een inleiding door mij, ondersteund door Cees van Cleef (SOD) en Jan Joris Midavaine (NJNI) zijn we het veld ingegaan.

Allereerst zijn we naar een in het najaar van 2005 gegraven drinkput gegaan, welke vrijwel direct achter het hek bij de Strandweg ligt. Deze drinkput trok direct de aandacht van een groot deel van de groep. Eén jongen liep al gelijk hollend met een groot net achter een vliegend insect aan. Een goed teken, een insect is belangrijker dan de excursieleider, hij heeft er dus zin in, de jongen althans, het insect denkt er waarschijnlijk anders over. De rest van de groep was ook zeer geboeid door de drinkput en slechts na enige aansporing ging ze mee naar het achter de drinkput gelegen afgeplagde gedeelte. Ondanks dat dit achter een eikenbosje verscholen deel vol staat met elzenzaailingen, groeien en bloeien er nog altijd vele kruidachtigen.

De wandeling ging verder door een van nature vrij open gedeelte, gelegen tussen een Amerikaans(e) vogelkersbos aan de voorzijde en inheems struweel aan de duinzijde. Het bos is inderdaad eigendom van een Amerikaan en we verwachten dat we ook nog wel toestemming krijgen om dit deel te ontbossen. We volgden een wissel naar het pas gediëpklepelde deel wat weer direct aan de Strandweg grenst. Het klepelen was nog maar een week of drie er voor gedaan, maar de eerste opslag van Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*) was alweer enkele centimeters hoog. Wat me verbaasde was dat de eerste zaailingen (waarschijnlijk opslag van afgemaaide zaailingen) van de Zomereik (*Quercus robur*) er ook

alweer stonden. In dit deel ligt een in 2008 uitgebaggerde oude drinkput, waarin nauwelijks water stond en met bijna onbegroeide taluds bestaande uit zand. Ondanks dat deze put nu nog heel soortenarm en saai is stonden er gelijk al wat jongeren belangstellend naar te kijken.

De excursie ging verder via een opengeklepelde strook naar achteren. Tussen de Duindoorns door kwamen we op een restant van een mosvlakte met er direct achter grotendeels onbegroeid zand. Zandzegge (*Carex arenaria*) vormt echter een bedreiging voor het open zand. Hier vertelde ik dat we ook dit zandgedeelte graag weer helemaal vrij van begroeiing willen maken. Uit de groep kwam de opmerking waarom dit nodig is, in mijn hart moest ik hem gelijk geven, maar het blijft altijd een moeilijke keuze, ingrijpen of niet ingrijpen. Ingrijpen levert in dit geval een toevoeging aan het gebied, waardoor de natuurwaarde toeneemt. Niet ingrijpen in het gehele gebied zal op de lange termijn een duineikenbos opleveren, de eiken winnen het op den duur wel van de Amerikaanse vogelkers. Door nu zo veel mogelijk eiken en andere inheemse soorten te sparen en de prunus te bestrijden krijg je op den duur toch een eikenbos, maar heb je ook nu al mooie natuur.

De tocht ging verder over een smal pad, deels over de voet van de hoge jonge duinen, deels door de lage oude duinen. Het terrein is hier begroeid met voornamelijk gemengd struweel waarin de Duindoorn (*Hippophae rhamnoides*) de overhand heeft. Het pad, waarschijnlijk ook een wissel komt uit op het Verklikkerpad, de eerste en langste duinovergang als je Nieuw-Haamstede binnenrijdt.

Vanaf deze duinovergang, waar we vele nog niet zwoegende strandgangers tegenkwamen, moesten we het gebied van Open Duinen weer in. We gingen dwars door de Duindoorns heen, iets waarop niet iedereen berekend was. Het dragen van stevige kleding is hier een eerste vereiste. Veel groepsleden hadden echter nog minder aan dan de eerder genoemde strandgasten. Maar uiteindelijk kwam het deel van de groep dat slechts gehuld was in T-shirt en korte broek ook, hoewel met enige aarzeling, ook op de aan de andere zijde van het struweel gelegen mosvlakte aan. De jongen met het net was één van de eersten en drukte mij z'n fles met water in de handen, om zo ongehinderd weer achter insecten aan te kunnen hollen. De rest van de groep dacht meer aan drinken dan aan natuur.

Naast de mosvlakte ligt een drinkput, welke gelijktijdig met de eerste enkele jaren geleden was gegraven. Deze put ligt meer beschut tussen lage, voornamelijk met inheemse struiken begroeide oude duintjes.

Na nog even naar een vierde drinkput te hebben gekeken, één die volledig is dicht gegroeid met lisdodde, struweel en andere vegetatie en eigendom is van dezelfde Amerikaan, konden we dan eindelijk terug naar de Schouwse Boer.

De excursie leverde de volgende mogelijkheden voor de inventarisatie op:

- 1.: de 4 drinkputten
- 2.: het afgeplagde deel
- 3.: de mosvlaktes met het zandgedeelte
- 4.: het inheemse struweel
- 5.: het geklepelde deel

De groep koos voor de drinkputten, omdat hier zowel voor plantenliefhebbers als voor insectenliefhebbers veel te zien was.

Inventarisatie:

De jeugd leek zin in de inventarisatie te hebben. Het eerder bejaagde insect dacht daar anders over. Meerdere dagen volgend op de excursie werd er steeds weer op hem gejaagd, het was zeker geen fijne vakantieperiode voor hem.

Tijdens de excursies is er enthousiast achter insecten aangerend en zijn plantjes onder de loep genomen. Het 10 dagen durende kamp van de NJN was een groot succes, mede door de heerlijke zilte zeewind en het iedere dag geweldige weer, maar ook zeker door de mogelijkheid die de NJN aangeboden kreeg om het gebied van Stichting Open Duinen te mogen inventariseren. Het was geweldig dat er op betrekkelijk zo weinig ruimte zoveel verschillende vormen van duinvegetatie voorkomen. We kozen met de NJN om de poelen nader te inventariseren. De gemiddelde leeftijd van het kamp was erg laag en er waren veel deelnemers die nog nooit met een NJN kamp mee waren geweest. Het was dus – zeker in het begin – erg wennen voor sommige van de kampdeelnemers. Geprobeerd is om minstens de helft van de excursiedagen een excursie richting de duinen te sturen. Dit is gelukt! Alleen is het jammer dat sommige van de excursies na een rondje lopen al snel over de duinen wilden richting het strand. Het was warm tijdens de excursiedagen, libellen en juffers waren er daarom in overvloed. Ook plantjes hebben aandacht gekregen; van de moeilijkste kon een stukje geplukt worden en in de schaduw van de Eik (links van het hek) worden gedetermineerd. Het was leuk dat zelfs de jongste deelnemers de flora erbij pakten en opzoek gingen naar de juiste naam van het plantje. De wat oudere deelnemers konden (zoals dat bij de NJN gaat) de jongere daarin begeleiden om misverstanden als de waarneming van een vroetmeesterpad proberen te voorkomen. Één excursie had een heuse "strandree" waargenomen. Op klaarlichte dag! De Blauwvleugelsprinkhaan was toch wel één van de mooiste waarnemingen. Direct tijdens de eerste excursie (met de gehele groep o.l.v. Ewoud en Cees) is deze waargenomen; maar ook in excursies daaropvolgend, wat betekent dat er waarschijnlijk meerdere moeten zitten. Zoals NJN'ers het zeggen: "een goede score!"

Door Jan Joris Midavaine

Nadat de rust in de insectenwereld was teruggekeerd volgde de uitkomst van de inventarisatie. De uitkomst was ronduit schokkend. De schok zorgde voor grote verwarring. Er was namelijk een Vroetmeesterpad (*Alytes obstetricans*), ook insectenliefhebber, gevonden. Nu komt deze soort van nature in Nederland alleen in Zuid-Limburg voor, maar omdat ik altijd alles controleer kwam ik er achter dat hij in Utrecht en in de omgeving van Den Haag was uitgezet en zich daar weet te handhaven. Was ook hier een amfibieënfreak aan het werk geweest? Of had een Limburgse deelnemer aan het zomerkamp er zelf één meegenomen? Het was een hele geruststelling toen later bekend werd dat het om een grap ging. Jammer genoeg dreigde door deze grap de waarde van al het inventarisatiewerk wat de jongeren hadden gedaan te niet te gaan, omdat de gegevens onbetrouwbaar leken te zijn. Het zal de leeftijd zijn geweest..... Meldingen van andere minder waarschijnlijke soorten werden daardoor ook al snel afgedaan door een soortenkenner van SLZ als niet serieus. Uit navraag bij de NJN bleek dat de rest wel goed was geïnventariseerd, dus heb ik alle vermelde soorten in dit verslag opgenomen. Behalve de hertshooi (*Hypericum sp.*), waarvan de groep al aangaf dat ze niet konden bepalen of het om Kantig hertshooi (*Hypericum dubium*) of Gevleugeld hertshooi (*Hypericum tertapterum*) ging. Ook van de waarneming van de Wespvlinder werd gezegd dat deze dubieus was, en om welke soort Wespvlinder het ging werd al helemaal niet vermeld.

Drie van de vier drinkputten zijn geïnventariseerd, alleen de laatste volledig dichtgegroeide put is wegens de zeer moeilijke bereikbaarheid niet meegenomen in het project. Wel jammer voor de vergelijking tussen de verschillende putten, maar ook wel goed te begrijpen.

Het aantal soorten wat gevonden is, blijkt helaas nog gering te zijn, maar de putten zijn dan ook nog volledig in ontwikkeling. Het jaar 2005 is voor twee van de drie putten als nulsituatie te beschouwen, volledig onbegroeid. Voor de derde put lag de nulsituatie zelfs nog geen jaar in het verschiet.

In en rond de put bij het hek zijn de volgende plantensoorten gevonden: **Witte klaver** (*Trifolium repens*), Pitrus (*Juncus effusus*), **Biezeknoppen** (*Juncus conglomeratus*), **Egelboterbloem** (*Ranunculus flammula*), **Moerasrolklaver** (*Lotus uliginosus*), **Strandduizendguldenkruid** (*Centaurium littorale*), **Watermunt** (*Mentha aquatica*), **Waternavel** (*Hydrocotyle vulgaris*), **Wolfspoot** (*Lycopus europaeus*), Gestreepte witbol (*Holcus lanatus*) en Waterpunge (*Samolus valerandi*).

In de put welke grotendeels door struweel omsloten is zijn de volgende soorten gevonden: **Witte klaver** (*Trifolium repens*), **Biezenknoppen** (*Juncus conglomeratus*), **Egelboterbloem** (*Ranunculus flammula*), **Moerasrolklaver** (*Lotus uliginosus*), **Strandduizendguldenkruid** (*Centaurium littorale*), **Watermunt** (*Mentha aquatica*), **Waternavel** (*Hydrocotyle vulgaris*), **Wolfspoot** (*Lycopus europaeus*), Akkerdistel (*Cirsium arvense*) en Gewoon havikskruid (*Hieracium lachenalli*).

De vetgedrukte soorten komen in beide putten voor. Echte waterplanten zijn waarschijnlijk niet geïnventariseerd, want het is bekend dat in de eerstgenoemde put een waterranonkel voorkomt en in de tweede put een fonteinkruid. Wel is in de eerste put Aarvederkruid (*Myriophyllum spicatum*) gevonden.

In de pas uitgebaggerde put zijn geen planten gevonden, de enkele exemplaren van de Amerikaanse vogelkers hebben ze waarschijnlijk heel bewust over het hoofd gezien, doordat het een zeer ongewenste soort is waarmee je bovendien niet kunt scoren. Voor het uitbaggeren groeiden er wilgensoorten, bramen, biezen, Amerikaanse vogelkers en andere soorten.

Bij de inventarisatie van de dieren lag de nadruk op de insecten.

Rond de put bij het hek zijn de volgende soorten gevonden: Gewoon spitskopje *Conocephalus dorsalis*, Knopsrietje (*Myrmeleotettix maculatus*), Wekkertje (*Omocestus viridulus*), Blauwvleugelsprinkhaan (*Oedipoda caerulescens*), Bruine sprinkhaan (*Chorthippus brunneus*) en Tengere grasjuffer (*Ischnura pumilo*).

Rond de beschutte put vlogen de volgende insecten rond: Bruin zandoogje (*Maniola jurtina*), Grote keizerlibel (*Anax imperator*) en Bruinrode Heidelibel (*Sympetrum striolatum*). In het water zaten de Waterschorpioen (*Nepa rubra*) en de Spinnende watertor (*Hydrophilus aterrimus*).

Rond en boven de pas uitgebaggerde put was voor insectenliefhebbers in tegenstelling tot de plantenliefhebbers wel veel te beleven. Soorten die hier zijn aangetroffen zijn: Zwervende heidelibel (*Sympetrum fonscolombii*), Grote keizerlibel (*Anax imperator*), Gewone oeverlibel (*Orthetrum cancellatum*), Watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*), Variabele waterjuffer (*Coenagrion pulchellum*) en de Rode bosmier (*Formica polyctena*). Andere diersoorten in en rond de put waren: Poelslak (*Lymnaea stagnalis*), Damhert (*Dama dama*) en Ree (*Capreolus capreolus*). De Poelslak zal in alle putten voorkomen en van Damhert en Ree zijn waarschijnlijk rond alle putten wel pootafdrukken te vinden.

Een soort die niet genoemd werd is de Rugstreeppad (*Epidalea calamita*), welke wel in de twee reeds begroeide putten voorkomt. Het zal al te laat in het seizoen zijn geweest om hem nog in de put te kunnen waarnemen.

De inventarisatie heeft zeker nuttige gegevens opgeleverd, ondanks dat de lijst niet compleet is. Als er om de paar jaar geïnventariseerd wordt kunnen we de gegevens met elkaar vergelijken om zo de ontwikkeling van de putten enigszins te volgen en ook de invloed van ingrepen door de mens te bepalen. De NJN en andere liefhebbers zijn dan ook van harte welkom de natuur in het gebied te volgen, vooral als de putten en het afgeplagde gedeelte goed gemonitord zouden kunnen worden.

De meeste mensen genieten alleen van het mooie landschap met uitzicht op de duinen, zonder zich druk te maken over welke soorten er wel of niet voorkomen of er zouden moeten voorkomen. Alleen het herstel van het fraaie uitzicht was al de moeite van alle inspanningen waard.